

DOČASNÉ ÚPRAVY NÁMĚSTÍ T. G. MASARYKA V **ČERVENÉM KOSTELCI**
úvaha o prostoru, nástin možného řešení, zhodnocení současnosti a návrh prozatímních zlepšováků

VIKTOR VLACH
A R C H I T E K T

MGA. VIKTOR VLACH
+ 4 2 0 7 3 2 4 9 8 8 6 1
VIKTORVLACH@VIKTORVLACH.CZ
PALACHOVA 1742, 547 01 NÁCHOD

Obsah

1. Vstupní úvaha.....	3
2. Nástin ideálního stavu.....	3
a) Historický kontext versus současnost.....	3
b) Jak udělat z náměstí srdce města?	4
Zobrazení ideálního stavu.....	5
c) Obecné shrnutí.....	5
3. Zhodnocení stávajícího stavu.....	6
Zobrazení současného stavu.....	6
4. Návrh dočasných úprav.....	7
a) Prostor před radnicí	7
b) Jihozápadní kout	7
c) Parkoviště před hotelem a bývalou záložnou.....	8
d) Cíp před věží kostela.....	8
e) Chodník před severní frontou.....	8
f) Sjednocení stávajícího a úklid přebytečného.....	8
5. Slovo závěrem.....	8
Zobrazení navrženého stavu.....	9

1. Vstupní úvaha

Do náměstí ústí pět frekventovaných a hojně využívaných silnic, prostor pro volný pohyb chodců je eliminován komunikacemi a načleněn na nesouvisějící drobné části. Shromažďovací a společenské funkce náměstí přebírá prostor mezi školami a skutečné náměstí je dnes právem vnímáno pouze jako křižovatka, poblíž které není radno se dlouho zdržovat. Vyřídit potřebné záležitosti, zkrátit si tudy cestu, to je tak vše. I přes to zde přetrvávají takové funkce, které parku mezi školami chybí. Nejen městské instituce a dominanta kostela, ale především živý parter s obchody a kavárnami. Ten má potenciál fungovat a žít v průběhu dne i roku mnohem déle, než je tomu u škol, kde hemžení lidí ustává brzy odpoledne.

V první řadě je nutné změnit vnímání náměstí jako křižovatky!!! Pokud se trochu zasníme a odmyslíme si komunikace, pořád se jedná o cenný a poměrně velkoryse založený městský prostor, který kolem sebe soustřeďuje a nabaluje důležité budovy, navíc je pořád ještě relativně kompaktní. Nemá smysl pouštět se do příprav architektonické soutěže na jeho řešení, pokud si k němu nenajdou obyvatelé a představitelé města kladný vztah a nevezmou ho opět za své. Je třeba pohledět hrdě do budoucnosti, oprostít se od katastrofických scénářů „co tomu řeknou lidi“ a uvědomit si, že pár záhonů květin podél komunikace opravdu náměstí náměstím nedělá.

Celá tato práce budiž vnímána jako nástin dílčích a provizorních zásahů, které mohou současný stav mírně vylepšit, nikoliv však napravit. Aby bylo zřejmé, co a proč je zrovna takto řešeno, je potřeba se opřít o silnější myšlenku a teorii, než o nekoncepční vykonávání drobných úprav. Dovolím si proto úvodem úvahu o cíli, ke kterému by se mělo nebo mohlo postupně směřovat. Je však velmi pravděpodobné a žádoucí, že vítězné návrhy připravované soutěže přinesou mnohem přesvědčivější a chytřejší rozetnutí gordického uzlu.

2. Nástin ideálního stavu

a) Historický kontext versus současnost

Když letmo nahlédneme do historie, stavební rámec náměstí mnoha výraznými změnami neprošel. Chybí několik objektů na jihozápadní straně, díky těmto ohradám a mezerám se prostor postupně otevřel a rozvolnil jihozápadním směrem k autobusovému nádraží, na druhou stranu přetrvává daný princip pěti ulic, které se do náměstí sbíhají. Až do přelomu padesátých a šedesátých let minulého století bylo náměstí vydlážděno v celé ploše, bez výrazného rozlišení mezi komunikacemi a prostorem pro pěší, vše v takřka jedolitě ploše a materiálu. Právě v tomto období uživatelsky vítězí automobil nad člověkem, náměstí je upraveno do podoby přibližně dnešní, tedy hlavního průjezdu silnice č. 14 a z ní vyběhajícího trojzubce do ulic 5. května, Sokolské a Manželů Burdychových. Právě v tuto dobu se stala z náměstí křižovatka, i když tenkrát ještě s mnohem menší frekvencí automobilů, než je tomu dnes.

Nad idylickými historickými snímky náměstí s centrálním prostorem okolo mariánského sloupu není třeba jen nostalgicky vzdychat, i při současné dopravní kalamitě lze najít optimální řešení, které náměstí nerozdrobí na silnice a zbytek, ale prvně stanoví hlavní velkorysou plochu určenou chodcům. Automobilům pak přiřadí vedlejší roli, i když se jejich přítomnosti nezbaví, ani jí výrazně neomezí.

Mapa stabilního katastru (1840), historické ortofoto (1953) a takřka současný stav (2017)

b) Jak udělat z náměstí srdce města?

Náměstí je s trochou nadsázky společným obývacím pokojem všech obyvatel. Bylo stavěno pro lidi, nikoliv pro auta. Člověk je měřítkem i pánem celého prostoru, nesmí být automobilismem utlačován do ústraní, mít strach přejít z jednoho konce na druhý, natož vypustit své dítě „na volno“. Dnes je pěším vyhrazeno pouze několik drobných a od sebe roztržených ploch a chodníků, kudy se smí pohybovat, v podstatě jsou jen v neustálé ostražitosti naváděni od přechodu k přechodu, od vstupu ke vstupu, bez jakékoliv volnosti pohybu.

Domnívám se, že v současnosti není nezbytné hledat rychlá a nákladná řešení, jak hlavní dopravní tah z náměstí odklonit a vést jinudy. Dopravní zátěž tu je, zřejmě se bude ještě navyšovat a je třeba s ní počítat. Stejně tak nedává smysl zaslepovat ulice, které sem vždy historicky ústily, i to by přineslo nečekané problémy a pramalý užitek. Dopravu je potřeba zklidnit, komunikace zúžit a zefektivnit, vjíždějícím autům dát jasně najevo, že se pohybují na opravdovém náměstí a mohou tento prostor využít k opatrnému průjezdu, ale nejsou tady neomezeným vládcem a diktátorem.

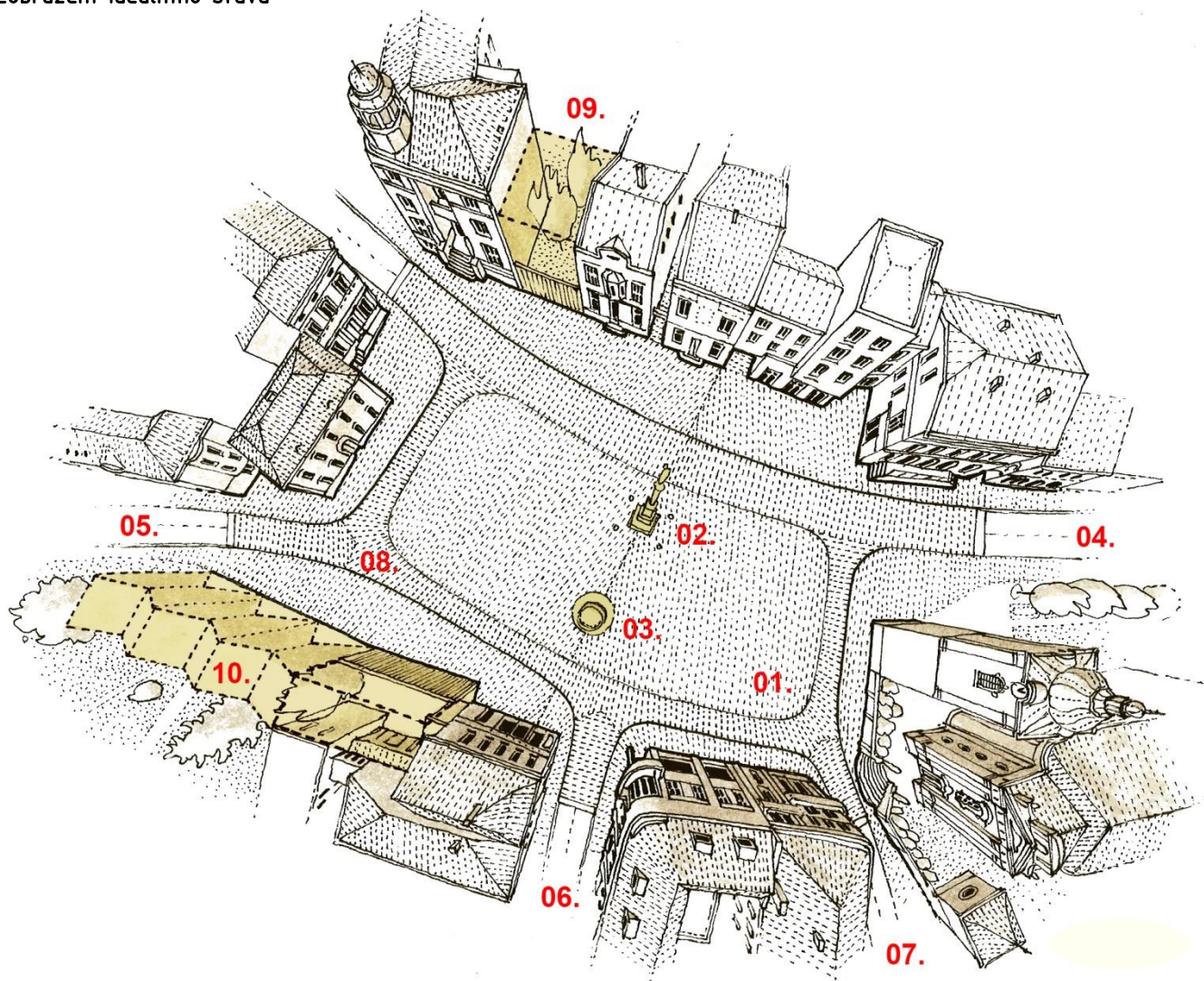
Toho by šlo dosáhnout zcela odlišným trasováním komunikací, než je tomu dnes. Při ponechání dostatečně širokých chodníků a předprostorů domů vytěsnit dopravu na obvod náměstí, částečně jí zjednosměrnit a tím i zúžit profil vozovky na jeden jízdní pruh. To vše při zachování obousměrného průjezdu silnicí č. 14, jednosměrný provoz by se týkal pouze napojení na pověstný trojzubec ulic. Předzvěstí vjezdu do náměstí by bylo zvýšení vozovky, díky kterému by došlo ke zpomalení jízdy. To by bylo podpořeno i hrubším dlážděným povrchem, který také nabádá ke zpomalení. Asfalt na náměstí prostě nepatří. Materiálovým sjednocením chodníků, vozovky (drncavá dlažba větších rozměrů, případně i v jiném odstínu) a centrálního prostoru dojde k optickému scelení celého náměstí. I když se svým způsobem jedná o formu polovičatý kruhový objezd (naštěstí jiného tvaru), vzniká v těžišti náměstí velkorysý prostor určený lidem, nikoliv autům. Takto vzniklá plocha bude doplněna mariánským sloupem rafinovaně umístěným v průhledech ulic ústících do náměstí a tím i novým orientačním bodem. Falický symbol sloupu bude v příčné ose doplněn ženským principem kašny, která je umístěna v prodloužení samostatně stojící věže kostela sv. Jakuba. Jihozápadní kout náměstí (dnes volně přecházející do parčíku u nádraží) by měl být doplněn domy odpovídajícího měřítká a funkce, jejich tvarování a přesné umístění by měly vzejít ze soutěže na řešení celého centra města, a to jak náměstí, tak prostoru autobusového nádraží. Doplněn by měl být i dům vedle budovy městského úřadu, aby byla náměstí vrácena kompaktní a uzavřená forma.

Toto řešení má jistě spoustu úskalí, ale vše je relativně snadno řešitelné. Terénní konfigurace a sklon náměstí nejsou nikterak komplikované, aby se cokoliv z nastíněného řešení nedalo realizovat. Jednotlivá rozměrná plocha v těžišti prostoru určená pouze pěším má potenciál vtisknout původní křižovatce opět jasný charakter náměstí a své hojně využití i popularitu si jistě najde.

Porovnání změní stávajícího stavu a vizualizace nastíněného řešení (Ing. arch. Jakub Kopecký)

Zobrazení ideálního stavu

01. centrální plocha vyhrazená pěším (cca 1848 m²)
02. mariánský sloup umístěný na příčné ose prostoru a v osových průhledech ulic
03. vodní prvek umístěný na průsečíku příčné osy náměstí a osy věže kostela sv. Jakuba
04. obousměrná komunikace č. 14, ulice Boženy Němcové a 17. listopadu zaústěné do náměstí
05. obousměrné zaústění ulice 5. května do náměstí
06. obousměrné zaústění ulice Sokolské do náměstí
07. obousměrné zaústění ulice Manželů Burdychových do náměstí
08. jednosměrný objezd náměstí v protisměru hodinových ručiček
09. vyplnění proluky vedle městského úřadu novostavbou
10. novostavby jasně vymezující prostor náměstí v jihozápadním rohu

c) Obecné shrnutí

Ideový návrh záměrně nepočítá s parkováním na náměstí. Tato plocha je pro město natolik cenná, že by neměla být okupována stojícími vozy. Možností zaparkovat je v několikaminutové docházkové vzdálenosti tolik, že zabírat náměstí auty se jeví jako hřích. V podobných případech, kdy bylo parkování v centru města výrazně omezeno nebo zcela vyloučeno, se ozvali místní obchodníci a podnikatelé s obavou, že jim tato opatření výrazně sníží zisky. Nikdy se to ale nedělo, nastal pravý opak. Pěší si s pocitem bezpečí v daném místě pouze nezkracují cestu a nepospíchají odtud pryč, ale hledají místa k zastavení a rozptýlení, tudíž i k utrácení. Kamionová doprava nadále projíždí po silnici č. 14, ale náměstí neobjíždí, ke svým cílům hledá a nachází jiné cesty městem. Co by také měly pohledávat kamiony na náměstí?

Dalším záměrem je nezobrazovat zeleň. Koncept by jistě snesl čtyři listnaté stromy kolem mariánského sloupu, ale schválně se vyhýbá trávničkům, záhonům, keříkům, květináčům a dalším prostorovým výplním, které se svou povahou hodí spíš do parku nebo na zahrádku. Řešeno nebylo ani umístění mobiliáře nebo veřejného osvětlení.

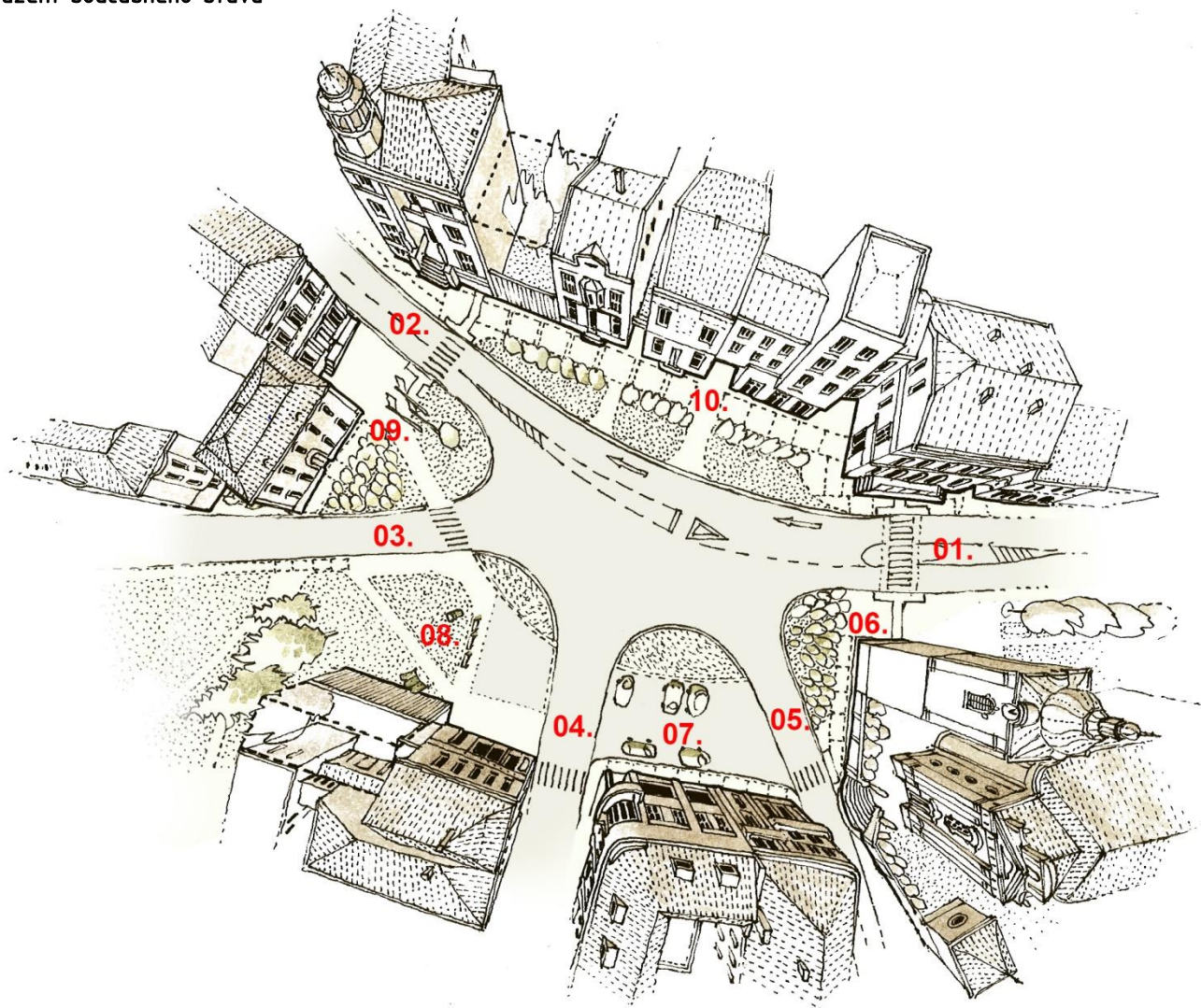
3. Zhodnocení stávajícího stavu

Že je dnes náměstí jednou vekou křižovatkou a že je tak zcela logicky chápáno i obyvateli už bylo vyřčeno. I za této situace z něj lze pomocí prozatímních řešení vytěžit alespoň trochu tolik žádaného veřejného prostoru.

Podívejme se nejprve na materiálovou skladbu povrchu. Díky komunikacím je to především pochopitelně asfalt, pro chodce je zde žulová a místy zámková dlažba na chodnících, plochy nevyužitelných trávničků (pokud se nenajde někdo, kdo si zde uspořádá piknik), krátce střížené hvozdy kosodřevin a keřů, záhony připravené k výsadbě květeny, která procházející odcloní od rušné dopravy. Rozhraní mezi chodcem a automobilistou zajišťují jak keře, trávničky a záhony, tak ocelové konstrukce trubkových červenobíle natřených zábradlí.

Mobiliář a veřejné osvětlení je nejednotnou skrumáží prvků, množství vertikálního dopravního značení možná až přehnané. Vizualní smog nezačíná reklamami na štítech obchodů, ale pitoreskními nástěnkami, které jsou soliterně umístěny podél diagonálních zkratk náměstím, pokračuje změtí informačních a snadno přehlédnutelných cedulí. Tři soliterní vlajkové stožáry zapíchnuté do trávniku bokem od radnice jistě najdou své využití, zasloužily by ale důstojnější umístění a třeba i formu zpracování. Kdyby náměstí nesloužilo jako přehlídková plocha zavěšené zeleně a zmizely by truhlíky ze stožárů lamp a provizorních ohrad, bylo by to také ku prospěchu věci. Další drobné expanze do veřejného prostoru jsou jistě snadno odstranitelné a ještě budou popsány.

Zobrazení současného stavu

01. zaústění komunikace č. 14– ulice Boženy Němcové do křižovatky přes středový ostrůvek
02. zaústění komunikace č. 14– ulice 17. listopadu do křižovatky
03. zaústění ulice 5. května do křižovatky
04. zaústění ulice Sokolské do křižovatky
05. zaústění ulice Manželů Burdychových do křižovatky
06. poloostrov kosodřeviny před věží kostela sv. Jakuba
07. asfaltové parkoviště před budovami Hotelu Šrejber a občanské záložny
08. travnatá plocha v jihozápadním koutu prostoru s nástěnkami
09. křoviny před městským úřadem a tři vlajkové stožáry v travnaté ploše
10. pás trávníku a keřů oddělující chodník v severní části od komunikace č. 14

4. Návrh dočasných úprav

Je zarážející, kolik ozeleněných ploch se na náměstí nachází a je bez možnosti praktického využití. Ať už se jedná o džungle keřů, do kterých není možné vstoupit a ze kterých je nutné neustále vybírat papírky a další nepořádek, nebo o trávničky, na které se nevstupuje v rámci dobrých mravů a slušného chování. Tyto zelené plantáže jsou ospravedlnitelné v přímém kontaktu s komunikací a křižovatkou, kde kombinace keř- trávník- přírodní záhon květin- může tvořit organickou a okrasnou bariéru mezi chodcem a automobilem.

Nedokončený návrh úprav a započatá realizace od arch. Marka Wajsara naznačuje plochy pro osázení zelení v koncích cípů mezi ulicemi 5. května a Sokolskou a mezi Sokolskou a Manželů Burdychových, které jsou tvarované do konvexní křivky kolem dopravního uzlu. Ve své podstatě jde o připravené záhony, u kterých zatím není zřejmé, čím je osázen, je to ale vytyčený směr, od kterého je možné se odpíchnout. Stanovme si tedy pravidlo, že ve směru od ploch určených chodcům k vozovce budou osázeny v pruzích nižší keře, potom trávník a nakonec záhon květin. Toto řešení předjímá severní strana náměstí s řadou keřů u chodníku a trávníkem směrem ke komunikaci. Travní směsí by měla být ideálně „podhorská louka“ odkazující na geografické umístění města na úpatí hor, pásy květin by mohly tvořit vlčí máky, které kvetou v barvě městského logotypu a po odkvetení přecházejí v makovice, které ve větru chrastí a dodávají prostoru rázovitou akustickou kulisu. Pravděpodobně však druhovou skladbu rostlin vybere městský zahradník, ale květy červeného odstínu by byly fajn.

Naznačený tvar nových záhonů svádí k pokračování této linie okolo celé křižovatky. Ta by se tak obalila pravidelnou vejčitou křivkou zeleně, jejíž princip clonění nejrůšnější automobilové dopravy by byl ve všech cípech mezi cestami stejný. Mimo tento „zábal“ křižovatky už by se zezeň vyskytovat neměla, a to z následujících konkrétních důvodů u jednotlivých částí.

a) Prostor před radnicí

Radnice je nejvýznamnější institucí ve městě, tomu by měl odpovídat i její nástupní prostor. Dnešní stav, kdy podél její fasády vede úzký chodník, ze kterého je pouze možné zabočit do vstupu a v opačném směru se vychází v ústretu trojúhelníkové ploše kosodřeviny, sráží její lesk a postavení do pozice druhořadé stavby. Před budovou by měl být odpovídající prostor s možností se nadechnout, neomezovat se v rozmachu. Rozlehlejší místo, kde se shromáždí delegace, ale i demonstrující skupinka. Proto navrhuji zbavit se bez patosu a lítosti všech keřů a celou takto získanou plochu vydláždit žulovou dlažbou. Následuje úprava tvaru trávníku v místě dnešních vlajkových stožárů tak, aby tento zelený poloostrov navazoval na nedávno realizovanou křivku záhonů, vše včetně principu osázení. Stožáry budou osázeny na osu vstupu do radnice a v patřičném odstupu, díky tomu získá návštěvník jasnou informaci i potvrzení toho, před jakým domem se právě nachází.

b) Jihozápadní kout

Jde o největší ucelenou část současného náměstí, i když dnes působí spíš jako vzorkovna materiálů a povrchů. Proto se nabízí jí smysluplně využít, ať už během stavění májky, příležitostných trhů, folklórního festivalu nebo rozsvícení vánočního stromu. Zámková dlažba, asfalt, trávník, diagonální pěšina i chodník by měly být sceleny jednotným dlážděným povrchem. Nástěnký hrdě vykračující do prostoru budou alespoň provizorně umístěny na plot z vlnitého laminátu, jejich forma a zpracování by mělo odpovídat současnosti. Plot může porůst popínavou rostlinou, aby byl alespoň částečně zmírněn pocit z jeho omšelé dočasnosti. Do budoucna by zde mělo být

uvažováno s výstavbou v měřítku odpovídajícím ostatním domů na náměstí a tak, aby se celý prostor v tomto rozvolněném zákoutí jasně definoval a plynule nepřecházel do parčíku u autobusového nádraží.

c) Parkoviště před hotelem a bývalou záložnou

Tato plocha s dosluhujícím asfaltovým povrchem by zasloužila materiálově sjednotit s předešlými prostory. Doprava v klidu není pro náměstí tolik zatěžující, principiálně se navíc jedná o stejnou plochu, jakou jsou ostatní poloostrovy vplouvající do křižovatky. Podélná stání u chodníku a kolmá u nově vysázené řady keřů zůstanou zachována, dělení jednotlivých stání nebude provedeno bílou barvou na dlažebních kostkách, ale decentnějším způsobem, například ocelovým páskem zapuštěným v rovině dlažby, případně pomocí ocelových „cvočků“ na koncích stání. Přesně tak, jak to nemají dopravní inspektoři v lásce.

d) Cíp před věží kostela

Tento poměrně strmý a relativně úzký úsek chodníku je bobříkem obratnosti a opatrnosti všech procházejících zejména v zimních měsících. Nedostatečný odstup pro případný skluz byl vyřešen ocelovým zábradlím oddělujícím chodce od keříků, odvážlivec je potom donucen nedůstojně ručkovat po studených trubkách. Aby se samostatně stojící věž mohla odhalit ve své plné kráse, potřebuje kolem sebe více místa, jinak vizuálně působí jako bedla vyrostlá z mechu. Keřové patro je tudíž eliminováno a svým tvarem navazuje na oválnou křivku probíhající kolem centrálního prostoru s křížením komunikací. Nově získaná plocha pod věží bude vydlážděna jako všechny ostatní, zábradlí tak může být bez obav zrušeno. Pokud by přeci jen přetrvávala obava, aby někdo nesklouzl do vozovky, mohl by se použít princip obrubníku vyvýšeného nad rovinu chodníku.

e) Chodník před severní frontou

Zde by došlo jen k drobným úpravám tvaru zelených ploch, aby svým obrysem směrem do chodníku navazovaly na zakřivenou linii keřů na zbylých místech náměstí. Drobné plochy chodníku takto získané na koncích zeleného pruhu budou zadlážděny.

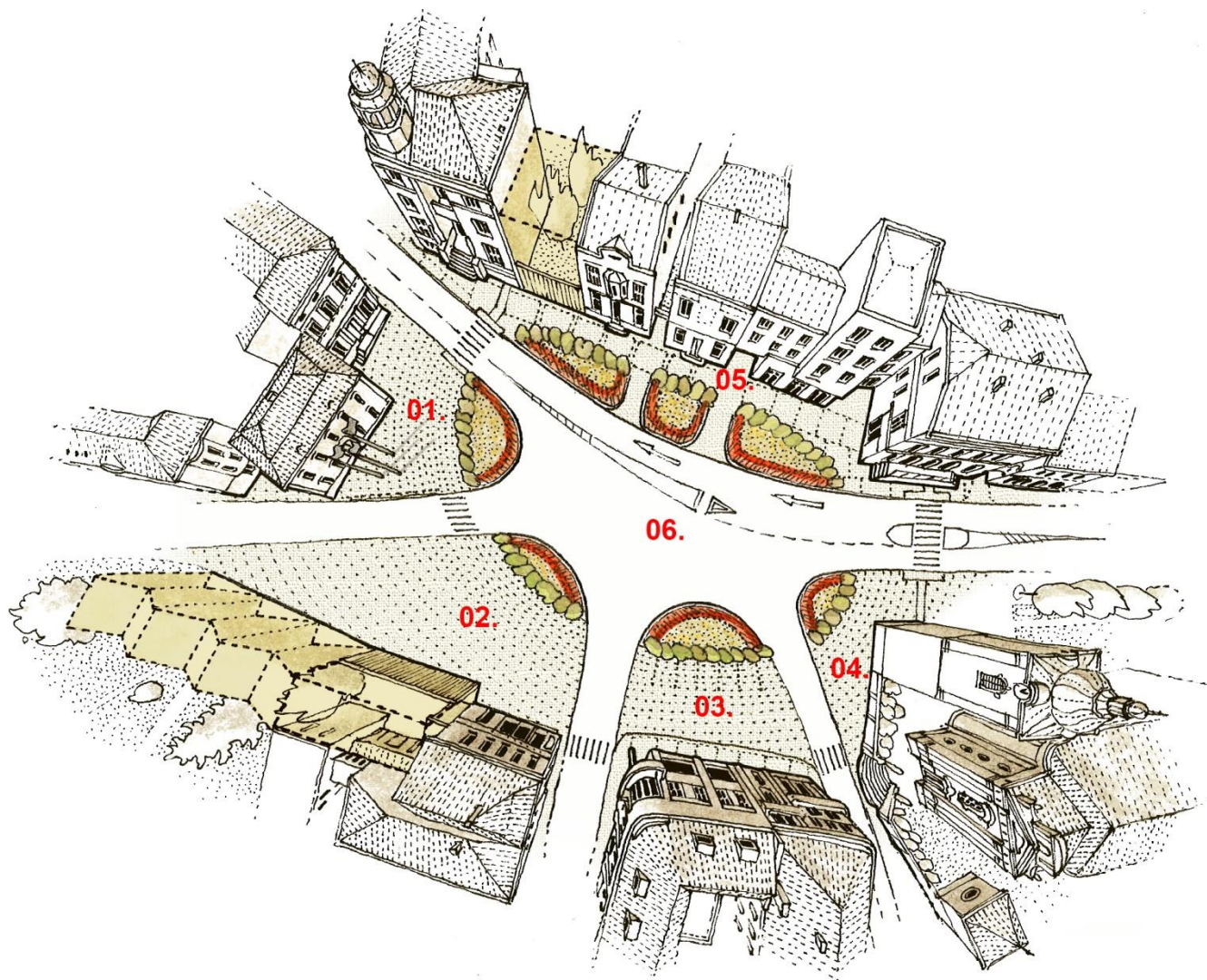
f) Sjednocení stávajícího a úklid přebytečného

Prvky městského mobiliáře zde mají být všechny stejné, ideálně od jedné firmy, která se touto problematikou zabývá (např. mmcité a jiní). Lavičky, odpadkové koše, stojany na kola i stožáry a lampy veřejného osvětlení by se měly řídit heslem v jednoduchosti je krása a v jednotě síla. Nemá smysl určovat konkrétní výrobky, jen je třeba nastavit toto pravidlo. Z ploch určených chodcům musí zmizet předměty, které v pěších trasách nemají opodstatnění a často překáží, poštovní schránka udělá stejnou službu i připevněná na objektu. Elektrický sloupek přisazený k opěrné zdi kostela je možné nahradit decentními dvířky přímo ve zdi. Pozornost by si zasloužilo i řešení infosystému, směrových cedulí je už tolik, že se v té záplavě málokterý návštěvník orientuje, zatímco místní se vyznají i bez nasměrování. Rozptýlená závěsná zeleň v truhlících na stožárech osvětlení a plotu v proluce u městského úřadu se jeví jako zbytečná, vždyť udržované květeny bude v prostoru dost a dost. Utlumit by se mohla také kreativita některých prodejců, sada popelnic vystavená kolem nárožního sloupu bývalé záložny znehodnocuje jeden z nejcennějších domů ve městě a prodej je jistě řešitelný i jinak. Otázkou zůstává, jestli by nebylo možné odstranit červenobílá zábradlí u ulice Boženy Němcové a městského úřadu – a pokud ne, nešlo-li by je alespoň přetříť nějakou neutrální barvou.

5. Slovo závěrem

Výhodou řešení je možnost jeho rozfázování do dílčích etap. Jednotlivé poloostrovy se dají realizovat postupně, třeba po rok po roce. Nejdůležitější úpravou je jistě prostor před radnicí, tím by se mělo začít. A to i s vědomím, že kácení kosodřeviny zřejmě vyvolá největší vlnu odporu místních obyvatel. Nové dláždění by mohlo probíhat v dostředných křivkách kopírujících tvar záhonů uprostřed. Je otázkou, kolik úsilí a finančních prostředků věnovat do provizorních a dočasných úprav. Ke zlepšení stavu možná stačí několik vybraných drobností, materiál použitý na dlážděné části bude možné do budoucna druhotně použít. Pevně doufám, že plánovaná architektonická soutěž přinese životaschopnou a svěží myšlenku a městské vakuum dnešní křižovatky bude zpět přeměněno na důstojný prostor náměstí.

Zobrazení navrženého stavu

- 01. vydláždění prostoru před radnicí, přesunutí vlajkových stožárů a úprava tvaru ozeleněné plochy
- 02. vydláždění jihozápadního koutu, facelift nástěnek přemístěných na oplocení, rozmístění laviček
- 03. vydláždění polostrůvku s parkovištěm
- 04. vydláždění prostoru před věží kostela a úprava tvaru ozeleněné plochy
- 05. zkrácení zelených ploch na koncích chodníku tak, aby dotvářely křivku kolem křižovatky
- 06. sjednocení mobiliáře, veřejného osvětlení, redukce infosystému a přesunutí volně stojících prvků